

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงนี้มีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้นำหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอน เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว

อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 เกษตรกรจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่เกษตรกรต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

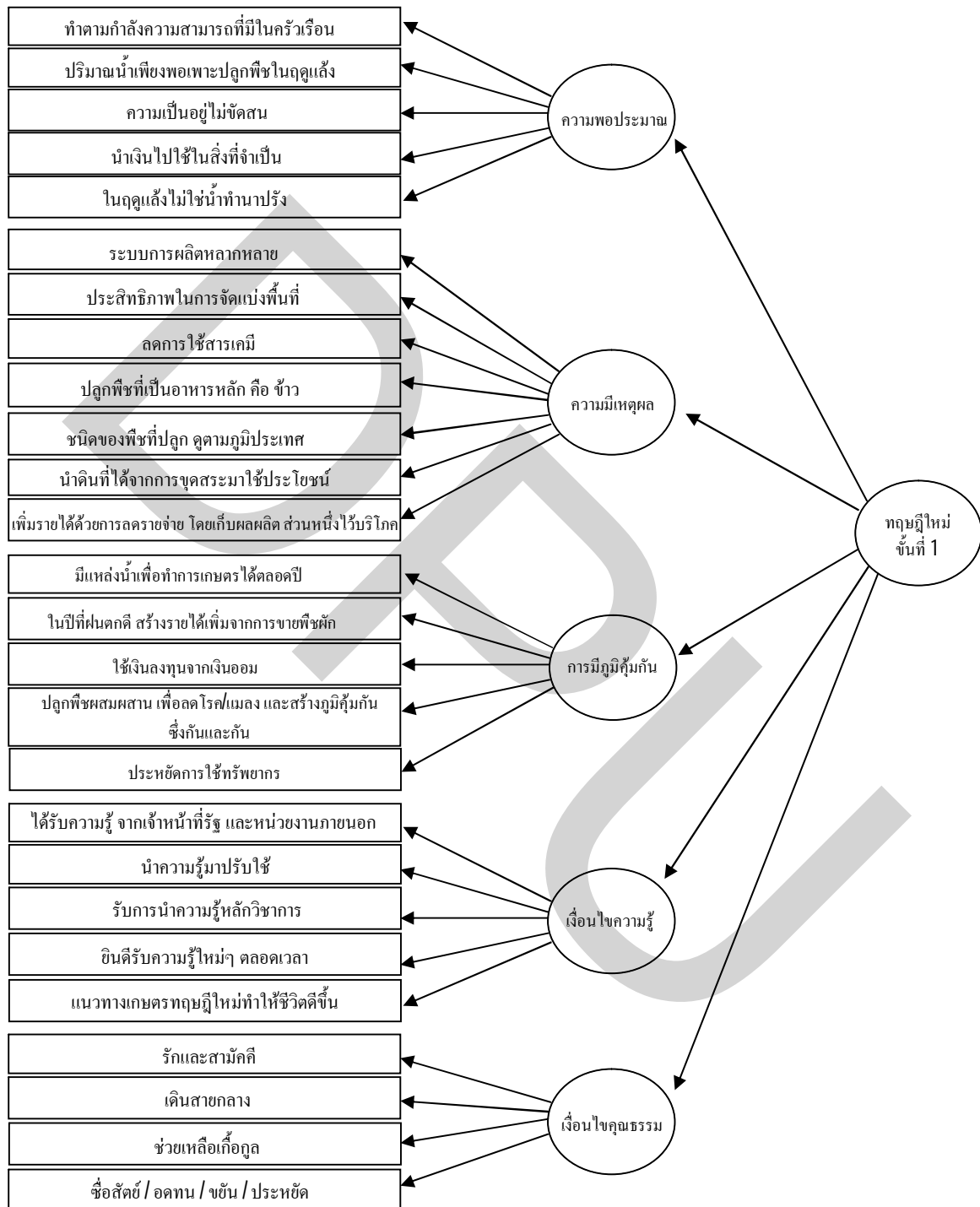
ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ใน ประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะประโยชน์ในการสืบทอดภูมิ ปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กรและการเกษตรต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางปฏิบัติตน โดยคำนึงถึง 1.ความ พอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อพร้อมรับต่อความเสี่ยงบนพื้นฐาน ของความรอบรู้ ความรอบคอบ ระมัดระวัง และคุณธรรม การใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความ รอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการกระทำที่ไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน ความร่วมมือปรองดองกันในสังคม จะสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้า ด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน และการพร้อม รับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้อิทธิพลโลกาภิวัตน์ การผลิตที่สามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวจึงทวีความสำคัญขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตของการเกษตรในประเทศไทย มีมูลค่าและอัตราการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของภาค การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต่อเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้กำหนดภารกิจด้านการส่งเสริม และพัฒนาการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับภารกิจดังกล่าว โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกระดับและมีมาตรฐานสากล นอกจากนี้ยังได้วางแนวทางในการพัฒนาการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้มีศักยภาพ สามารถ แข่งขันในตลาดได้ ด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับ การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาครั้งนี้จะนำไปขยายผลสู่เกษตรกรรายอื่นให้มีประสิทธิภาพการผลิตที่สร้างรายได้ให้ เกษตรกรได้อย่างพอเพียงต่อการใช้จ่ายในการลงทุนอย่างต่อเนื่องและการดำรงชีพ รวมทั้งมีความ มั่นคงด้านอาหาร ที่สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรต่อไป

รูปที่ 1.1. กรอบแนวคิดในการวิจัย
ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการใช้ประโยชน์ ปัจจัยดินและน้ำในไร่นาของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมในเชิงหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่
- 2) เพื่อศึกษาระบบการทำฟาร์มของเกษตรกรในเชิงเศรษฐกิจ และวิเคราะห์ความเหมาะสมของระบบการทำฟาร์มที่สอดคล้องกับหลักการในแนวเกษตรทฤษฎีใหม่
- 3) เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับชุมชน และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการผลิตทางการเกษตร ตามหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เหมาะสมขึ้น

3. สมมุติฐานการวิจัย: การขยายผลตามแนวคิดของเกษตรทฤษฎีใหม่ไปสู่เกษตรกรอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นสมมุติฐานเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1) รูปแบบการผลิต สถานที่ตั้ง ขนาด และรูปแบบของสระน้ำ จะต้องสัมพันธ์กับคุณสมบัติของดินและความต้องการการใช้น้ำ ตลอดจนลักษณะภูมิประเทศและสภาพอากาศของพื้นที่
- 2) เกษตรกรที่มีที่ดินน้อยที่ทำตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ มีความเป็นอยู่ที่พอเพียงเลี้ยงตนเองได้
- 3) การสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับชุมชน จะมีส่วนกำหนดรูปแบบการดำเนินงานเกษตรทฤษฎีใหม่ในขั้นต่อไป

4. ขอบเขตการวิจัย

(1) ด้านเนื้อหา เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางปฏิบัติตน โดยคำนึงถึง 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

(2) ด้านสถานที่ ศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เข้าข่ายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ทำการศึกษารัฐบาลภาคกลาง: นนทบุรี ปทุมธานี สระบุรี สระแก้ว

5. นิยามศัพท์

(1) เศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy)

เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

(2) ทฤษฎีใหม่

ทฤษฎีใหม่ เป็นกระบวนการแนวความคิดของการจัดการและพัฒนาผสมผสานปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และงานหัตถกรรม งานอุตสาหกรรมในครอบครัวและชุมชนเข้าด้วยกันอย่างประสานสอดคล้องในของปัจจัยในการดำเนินการ โดยมีแนวการปฏิเสฐที่ว่าประหยัดเงินทุน ประหยัดทรัพยากร ประหยัดพื้นที่ ประหยัดแรงงาน แต่ใช้คนทำงานอย่างจริงจังและเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจัยการดำเนินการที่นำเข้ามาสู่กระบวนการและวิธีการจัดการนี้ เป็นกรณีของการดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรเป็นต้นแบบ โดยหยิบเอาปัจจัยที่จำเป็นของการทำการเกษตรมาทำการจัดการอย่างได้ผล

(3) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่1

พื้นฐานที่สำคัญของเกษตรกรที่จะปฏิบัติทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง ได้แก่ มีพื้นที่ค่อนข้างน้อย ประมาณ 15 ไร่ ค่อนข้างยากจน จำนวนสมาชิกปานกลาง (ไม่เกิน 6 คน) อยู่ในเขตใช้น้ำฝนธรรมชาติ ฝนไม่ชุกมากนัก ดินมีสภาพอุดมสมบูรณ์ น้ำได้ ในระยะแรกจะผลิตพอเพียงเลี้ยงตัวได้ แต่จะต้องกินอยู่อย่างประหยัด มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามัคคี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับเพื่อนบ้าน หลักการที่สำคัญของการปฏิบัติคือรู้จักการบริหารและจัดการดินและน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการบริหารเวลา บริหารเงินทุน และกำลังคน เพื่อให้บังเกิดผลผลิตเป็นอาหารและรายได้ตลอดปี และผลจากการที่ได้ทรงคิดและคำนวณ พระองค์ได้ทรงแนะนำให้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 : 30 : 30 : 10

(3) ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า(ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง) คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือ สหกรณ์ หมายถึง ชุมชนที่มีระบบธุรกิจชุมชนที่เข้มแข็ง มีกระบวนการดำเนินงาน (1) มีเป้าหมายของกิจการ (2) ครอบครองและจัดการปัจจัยการผลิต (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพอที่จะเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นได้ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองก็คือ การเกษตรก้าวหน้า หรือเกษตรออมทรัพย์ ซึ่งเป็นขั้นที่ครอบครัวเกษตรกร ชุมชนเกษตรกรทุกระดับร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ในการบริหารจัดการพื้นที่ทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยเกษตรกร บุคลากร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ร่วมคิด ร่วมทำ และประสานงาน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการเกษตรยั่งยืน มีการร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่างๆคือ

(1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ) เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ขึ้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

(2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าว ร่วมกัน จัดหาขุยมะพร้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

(3) ความเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ) ในขณะเดียวกัน เกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

(4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้) แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

(5) การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา) ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

(6) สังคมและศาสนา

(4) ทฤษฎีใหม่ขั้นพัฒนา (Development) (ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม)

หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้น ที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

- เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
- ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาถูก (ซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง)
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาถูก เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง)
- ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร (เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น)

- ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสำคัญ คือการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อลงทุนทำธุรกิจชุมชน ทั้งนี้ โดยอาจเป็นการระดมทุนโดยการซื้อหุ้นเพื่อทำธุรกิจเป้าหมายโดยสมาชิกกลุ่มเท่านั้น หรือเป็นการร่วมลงทุนระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภายนอกบริหารจัดการกลุ่มโดยสมาชิก ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการผลิตและจัดการกลุ่ม (วัตถุดิบ ความรู้และแรงงาน) และการทำกิจกรรมจะคำนึงถึงความเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนที่ดำเนินงานอยู่

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สิ่งสำคัญที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

1. รูปแบบระบบการบริหารการจัดการของเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ง่ายต่อการปฏิบัติ
2. แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานของเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของทฤษฎีใหม่
3. แนวทางในการส่งเสริม และเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่กลุ่มเกษตรกรอื่นๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปปฏิบัติ